

МІГРАЦІЇ ПТАХІВ У ДОЛИНІ р. ТУРІЯ

В.І. Шкаран

Bird migrations in the valley of the Turiya river (Volynia). - V.I. Shkaran. - Berkut. 4 (1-2). 1995. - The Turiya is a right tributary of the Pripyat river. It flows from the South to the North through Volynia region. Researches were carried out in 5 seasons: the spring and the autumn in 1991, 1993, the autumn in 1992. Weather conditions during periods of observations are described. The species composition and numbers of migrants are given in the Table.

Key words: the Turiya river, Volynia, migration, number, dynamics, flock.

Р. Турія протікає з півдня на північ по території Волинської області і є правою притокою Прип'яті. Широка річкова долина (в окремих місцях досягає 500 м і більше), витягнуті смуги соснових насаджень, а також прибережні чагарникові зарості під час весняних та осінніх міграцій приваблюють велику кількість птахів.

Спостереження велися у ранкові, денні та вечірні години в околицях с. Датинь Ратнівського району за методикою Е.В. Кумарі (1979) з незначними змінами. Був закладений постійний спостережний маршрут довжиною 4 км. Він пролягав вздовж вищого правого берега річки через вузьку смугу деревних насаджень листяних порід, соснові лісопосадки і великий заболочений луг з поодинокими кущами верб. Лівий берег Турії низький і слабо заліснений. До нього досить близько підходять сільськогосподарські угіддя. Це дало можливість спостерігати мігруючих птахів вздовж русла річки і в її долині. Частково проводилися спостереження також і поряд з долиною, переважно на постійних спостережних пунктах. Матеріал збирався на протязі 5 польових сезонів: 19.03-8.04 (8 днів) і 20.08-20.10 (8 днів) у 1991 р., 19.08-19.09 (17 днів) у 1992 р., 14-23.03 (7 днів) і 3-12.09 (2 дні) у 1993 р. Всього на спостереження затрачено 62 години 50 хвилин часу у світловий період доби.

Особливості весняної міграції

Весна 1991 р. була типовою для даного регіону. Переважали похмурі і хмарні дні. Сніговий покрив повністю зійшов 16.03, але після цього ще досить часто випадав мокрий сніг. Переважали західні вітри. Середня температура повітря у дні спостережень становила +5 °С. Вночі - заморозки до -3 °С. Подібні метеорологічні умови були і весною 1993 р.

Під час весняних міграцій виявлено 36 видів птахів. Найбільш чисельними весною 1991 р. виявилися сіра гуска (*Anser anser*), звичайний мартин (*Larus ridibundus*), зяблик (*Fringilla coelebs*), сірий журавель (*Grus grus*), чикотень (*Turdus pilaris*), чиж (*Spinus spinus*). В сумі їх чисельність становить 79,0 % від загальної кількості весняних мігрантів. У 1993 р. найбільш масовими були шпак (*Sturnus vulgaris*), сіра гуска, грак

(*Corvus frugilegus*), чайка (*Vanellus vanellus*), крижень (*Anas platyrhynchos*), зяблик (табл.). Їх загальна чисельність становить 56,6 %.

Більшість птахів мігрувала у північному (34,4 %), північно-східному (23,7 %) та східному (17,9 %) напрямках. Північний напрямок у даній місцевості характерний для більшості видів. У північно-східному напрямку масово мігрують грак і сіра гуска, у східному - польовий жайворонок (*Alauda arvensis*), сірий журавель.

Як правило, птахи летіли поодинокі або моновидовими зграями. Проте зустрічалися і змішані групи, причому екологічно зовсім не близьких видів. Найчастіше це траплялося у чайки і шпак. У 1991 р. виявлено 1 таку групу (27 чайок і 20 шпаків), в 1993 р. - 3 (відповідно 12 і 150, 22 і 3, 8 і 6). Цікаво, що всі ці зграї мігрували у південно-східному напрямку. 16.03.1993 р. відмічена зграя, що складалася з 3 видів: чайка - 32 особи, шпак - близько 200 і звичайний мартин - 4. Птахи летіли в північному напрямку. Звичайний мартин та біла плиска (*Motacilla alba*) мігрують виключно над руслом або долиною річки. На постійних спостережних пунктах, що знаходилися на віддалі до 2 км від річки, ці види майже не зустрічалися.

Особливості осінньої міграції

Осінь 1991 р. була теплою. З 8 днів спостережень 4 виявилися сонячними і стільки ж похмурими. Переважали західні і південно-західні вітри. Температура повітря коливалася від +8 до +24 °С. Опадів у дні спостережень не було. Осінь 1992 р. децю холодніша. Переважали хмарні та похмурі дні з частими туманами і опадами у вигляді дощу. Переважаючі вітри - західні. Восени 1993 р. були також в основному похмурі і дощові дні. Переважали північно-західні та західні вітри. Середня температура повітря у дні спостережень - +9 °С. Наприкінці вересня спостерігалися заморозки до -3 °С.

Осіня міграція птахів є більш масовою за весняну. Зареєстровано 54 види. Найбільш чисельними у різні роки виявилися сільська ластівка (*Hirundo rustica*), грак, шпак, зяблик, чикотень (табл.). В сумі їх чисельність складає 69,1 %.

Видовий склад і чисельність мігруючих птахів у долині р. Турія
Species composition and numbers of migrating birds in the valley of the Turia river

Вид Species	1991		1992		1993		Вид Species	1991		1992		1993	
	В	О	О	В	О	В		О	О	В	О		
<i>Podiceps cristatus</i>	-	-	8	1	-	<i>Anthus pratensis</i>	11	69	66	-	23		
<i>Podiceps sp.</i>	-	20	-	-	-	<i>Lanius excubitor</i>	-	-	2	6	-		
<i>Ardea cinerea</i>	1	3	-	-	1	<i>Erithacus rubecula</i>	100	-	11	-	-		
<i>Ciconia ciconia</i>	2	-	11	3	-	<i>Prunella modularis</i>	-	1	3	-	40		
<i>C. nigra</i>	-	-	6	1	-	<i>Regulus regulus</i>	-	-	56	-	-		
<i>Cygnus olor</i>	3	5	-	12	-	<i>Turdus pilaris</i>	121	325	252	8	140		
<i>Anser anser</i>	1076	-	-	340	-	<i>T. philomelos</i>	-	-	2	-	-		
<i>Anas platyrhynchos</i>	98	-	-	258	-	<i>Phylloscopus collybita</i>	-	-	20	-	-		
<i>A. querquedula</i>	15	-	-	2	-	<i>Phylloscopus sp.</i>	-	-	21	-	-		
<i>Aythya fuligula</i>	4	-	-	-	-	<i>Aegialos caudatus</i>	-	2	2	-	-		
<i>Accipiter gentilis</i>	-	1	-	-	1	<i>Parus palustris</i>	-	-	33	-	-		
<i>A. nisus</i>	-	2	-	-	-	<i>P. major</i>	-	130	254	-	7		
<i>Buteo buteo</i>	-	-	18	6	-	<i>P. caeruleus</i>	-	5	26	-	3		
<i>Circus pygargus</i>	-	-	-	1	-	<i>Emberiza citrinella</i>	11	22	67	15	15		
<i>C. aeruginosus</i>	-	-	-	3	-	<i>E. schoeniclus</i>	-	1	39	10	-		
<i>Falco tinnunculus</i>	-	-	3	-	-	<i>Fringilla coelebs</i>	220	225	502	206	136		
<i>Grus grus</i>	131	-	23	-	-	<i>F. montifringilla</i>	-	49	-	-	-		
<i>Vanellus vanellus</i>	86	18	-	271	1	<i>Serinus serinus</i>	-	7	-	-	-		
<i>Tringa totanus</i>	3	-	-	1	-	<i>Chloris chloris</i>	20	20	180	9	4		
<i>Limosa limosa</i>	16	-	-	-	-	<i>Spinus spinus</i>	104	52	115	-	10		
<i>Gallinago gallinago</i>	-	1	1	-	1	<i>Carduelis carduelis</i>	-	9	10	-	13		
<i>Larus ridibundus</i>	662	4	181	317	4	<i>Acanthis cannabina</i>	3	7	99	35	-		
<i>L. canus</i>	-	1	5	-	-	<i>Pyrrhula pyrrhula</i>	15	61	7	2	-		
<i>Sterna hirundo</i>	-	-	6	-	-	<i>C. coccythraustes</i>	-	2	4	-	-		
<i>Columba palumbus</i>	5	-	29	-	-	<i>Strunus vulgaris</i>	20	625	203	472	9		
<i>Alcedo atthis</i>	-	-	2	-	1	<i>Garrulus glandarius</i>	4	4	1	-	11		
<i>Upupa epops</i>	-	-	1	-	-	<i>Corvus monedula</i>	26	-	1	150	-		
<i>Apus apus</i>	-	-	9	-	-	<i>C. frugilegus</i>	52	600	606	466	-		
<i>Alauda arvensis</i>	23	19	14	189	-	<i>C. cornix</i>	69	-	4	3	-		
<i>Hirundo rustica</i>	-	146	913	-	259	Число видів	29	32	46	27	21		
<i>Delichon urbica</i>	-	-	108	-	-	Number of species							
<i>Motacilla alba</i>	31	16	99	2	80	Загальна чисельність	2932	2452	4806	2734	766		
<i>M. flava</i>	-	-	83	-	7	Total numbers							

Примітка: В - весна, О - осінь.

Note: В - spring, О - autumn.

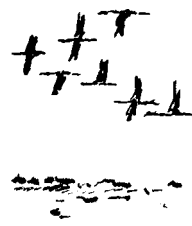
Основний напрямок осінньої міграції - південний (52,2 % птахів). У південно-західному напрямку за досліджуваний період пролетіло 13,5 % птахів, західному - 8,6 %, південно-східному - 8,0 %, східному - 7,4 %. Більшість птахів летить у моновидових зграях. Змішані мігруючі зграї характерні для синиць роду *Parus*. Зустрічалися і досить незвичайні змішані угруповання. Так, у вересні 1992 р. спостерігалася зграя, що летіла в південному напрямку. До її складу входило 85 сільських ластівок, 5 жовтих плісок (*Motacilla flava*) і 1 лучний щеврик (*Anthus pratensis*). Птахи летіли дуже низько над руслом річки.

Таким чином, міграція птахів у долині р. Турія є добре вираженою. Вона служить одним із

шляхів міграції птахів через територію Волинського Полісся.

ЛІТЕРАТУРА

Кумари Э.В. (1979): Методика изучения видимых миграций птиц. Тарту. 1-59.

Україна (Ukraine),
264648, Волинська обл.,
Шацький р-н,
п/в "Лісова пісня",
біогеостаціонар ЛДУ.
В.І. Шкаран.